

הרב ריבלין – שיחה לפרשת ויגש

"ויאמר יוסף אל אחיו אני יוסף, ויאמר לוי אל שמעון וואי היתה לי הרגשה שזה יוסף, תמיד ידעתי".
 איך האחים לא הכירו את יוסף??? רש"י אומר שזה משום חתימת זקן. אבל זה לא מובן, הייתם מזהים אותו בלי זקן.
 יותר מזה, זה לא היה סוד שהמלך הזה היה יהודי, "ושם איתנו נער עברי". זה לא היה סוד, כולם ידעו שהוא עברי. יותר מזה, כולם ידעו שהוא היה עבד! האחים לא יכולים לקשר? כמה עבדים עבריים היו במצרים? העבד העברי הזה שומר כשרות! לא יודע אם זה בד"צ או רבנות, אבל הוא לא אוכל עם המצרים!
 יותר מזה, שם שמים שגור על פי! התורה עצמה אומרת את זה. (איך מזהים אם הדובר ברדיו? אם הוא אומר כל חצי משפט בעזרת ה'). יוסף מתגאה בזה, חז"ל מדברים על הגדלות שלו ששם שמים שגור על פי. הוא אומר לפרעה שחושב שהוא האלוהים בכבודו ובעצמו "האלוקים יענה את שלום פרעה".
 יותר מזה, יוסף אומר לאחים כשהם מביאים את בנימין, שישבו לפי השיוך שלהם לאימהותיהם - הם לא שואלים את עצמם איך הוא יודע? הוא מושיב את בנימין לידו כי שניהם אין להם אמא - אף אחד לא משווה? עוד יותר מזה: הוא ספיר לאחים עזי עריסותיהם. יש שני פירושים מה זה: האחד אומר שהוא אמר להם מה היה צבע העץ של המיטות שלהם. הפירוש השני הוא שהוא סיפר להם על מה הם דיברו כששכבו בעריסותיהם! הוא ידע לומר לכל אחד: אתה קראת חסמבה, ואתה דיברת על זה וזה...
 אך האחים לא מזהים את יוסף אחרי כל זה?

הבעיה העיקרית עם פירוש רש"י היא שהם הולכים לחפש את יוסף. אם אני לא מחפש מישהו, אני יכול לא לשים לב. אבל לפי רש"י, יוסף טען כלפיהם שהם מרגלים כי הם נכנסו בעשרה פתחים שונים. למה? כדי לחפש את יוסף!
 ילד בן שתיים לא הייתי מכיר אחרי עשרים ושתיים שנה, אבל אדם בן שבע עשרה הוא כבר אדם! הוא לא כזה משתנה. וכשאתה מחפש אותו, וכל החיצים מכוונים אליו - איך אתה לא מזהה אותו?
 הם ידעו הרי שהאדם הזה היה עבד עברי! הם היו צריכים לחשוש מזה, הרי הם זכרו את החלומות שלו! זה היה צריך להדליק להם נורה אדומה, הלא היו לו חלומות.
 דרך אגב, כל מצרים יודעת שהוא פותר חלומות מסוג אל"ף אל"ף.
 (דרך אגב, לפרעה יש חלום. כמה אנשים מנסים לפתור לו את החלום?
 במצרים היו המון חרטומים, כל אחד נותן לו הצעה סבירה של פתרון: שבע בנות אתה מוליד, שבע בנות אתה קובר. אבל הפתרון של יוסף הוא הכי טיפשי שיכול להיות - אם אתה לא יודע את הסוף של הסיפור. רעב לא שייך במצרים! אין הכי תימצי בכלל שיהיה רעב... מה פתאום הוא מתייחס בכלל לפתרון של יוסף? התשובה היא: פרעה אמר ליוסף שהוא עמד על שפת היאור, אבל הוא חלם הרי שהוא עומד על היאור? בתהלים כתוב "עדות ביהוסף שמו בצאתו על ארץ מצרים: שפת לא ידעתי אשמע" - מה גרם לזה שפרעה השתכנע ממנו? שהוא אמר שפת לא ידעתי!
 יוסף שאל את פרעה: מה זה "שפת" שאתה אומר? לא ידעתי אשמע! אתה עמדת על היאור עצמו, לא היתה שם שום שפת היאור.
 לכן פרעה התלהב דוקא מהפתרון של יוסף - הוא ידע לתקן אותו!).
 יודעים שהאיש הזה פותר חלומות - לא עלה על דעת האחים שהחלומות של יוסף הם משהו? אבל הכי מרגיז אותי שהם הרי מחפשים אותו!

תשובה.

בשביל זה צריך ללמוד משהו מפרשת וישב.
 אני רוצה לשאול אתכם שאלה עדינה.
 יש לכם אחים. מישהו פעם ניסה למכור אח?
 ריבוננו של עולם! למכור אח? מילא לדחוף אותו, לומר לו טמבל. מילא, אחים.
 אבל למכור אח? אני לא אחד משבטי י-ה, מקדושי עליון. מאיפה ההתדרדרות המוסרית הזו?
 אני רוצה לומר לכם: עבדו עליכם! לא דובים ולא יער.
 לא היה ולא נברא, האחים לא מכרו את יוסף! זה ממש לא נכון!
 לפני כן: תרגיל בעברית.

משה נכנס לחדר, וישב על הכיסא, והוציא את הגמרא, ולמד רש"י. זה שרשור פעלים, אם לא אמרתי שם באמצע, כל הפועלים מתייחסים לנושא הראשון - למשה.
 "ויעברו אנשים מדיינים סוחרים". וימשכו - המדיינים. ויעלו את יוסף מן הבור - המדיינים!
 בפסוק לפני כן כתוב שהאחים רוצים למכור את יוסף. אז מה? משה אמר שהוא רוצה להיכנס לחדר וללמד רש"י. יעקב נכנס לחדר, ופתח את הגמרא, ולמד רש"י - מי? יעקב! לא מעניין אותי מה משה חשב לפני כן. תסתכלו על הפסוק. סתם סיבנו אתכם!

באתי היום ללמד אתכם את שיטת רשב"ם. את כולכם פיטמו בשיטת רש"י והגמרא, אבל יש שיטה חוץ מרש"י, והיא הרבה יותר סבירה. הבעיה היא שהגננת לא ידעה שיש שיטת רשב"ם, והסבירה לכם את שיטת רש"י.
 מהרבה בחינות, שיטת הרשב"ם הרבה יותר מסתדרת בפשט מאשר שיטת רש"י.
 למשל, השאלה שהתחלתי בה את השיעור לפי שיטת רשב"ם הרבה פחות קשה.

דבר ראשון, הפסוק הולך הרבה יותר לפי שיטת רשב"ם, שמי שמכר את יוסף זה המדיינים, ולא האחים. דבר שני. "וישוב ראובן אל הבור והנה אין יוסף בבור... ואני אנה אני בא. ויאמרו לו אחיו: מה הבעיה, מכרנו אותו!". לפי שיטת רש"י ראובן בא מאביו, הגיע יומו לשמש את אביו. איפה אבא שלו גר? - בחברון. הם בשכם. זה תשעים קילומטר! מה זה, מסע כומתה של צנחנים? הוא הולך את זה כאילו זה חמש דקות. (זו סתם שאלה, איזה מישהו רועה את הצאן תשעים קילומטר מהבית... מה זה תשעים קילומטר?). רש"י חייב להסביר משהו. אבל תראו את ההסבר של רשב"ם!
 רש"י שולח את ראובן להונולו, שראובן לא יהיה שם וישאל והילד אנה אני בא. אבל אז קשה לרש"י: הרי ראובן היה כשהם רצו למכור את יוסף. מה הוא נבהל!
 לשיטת רשב"ם, כתוב פה משהו אחר. ראובן לא הלך לשום מקום, מה שקרה זה דבר אחר. (דבר נוסף: יוסף בכה אל האחים? כן. איפה זה כתוב? "בהתחננו אלינו ולא שמענו").
 האחים הלכו לשבת במקום רחוק, שלא ישגע להם את המות. הם ראו אורחת ישמעאלים, מישהו הציג למכור אותו אליהם.

דרך אגב: הישמעאלים היו בעלי הגמלים, המדיינים היו סוחרים. המדיינים שכרו את הגמלים של הישמעאלים להוריד מצרים, וכשהם הולכים, אחד מהמדיינים שומע קולות. הוא אומר לישמעאלי לחכות. הוא מוצא את יוסף כפות, רץ לשיירה איתו.
 הם עברו, והאחים לא שמו לב.
 לאחים היתה אחריות כלפי יוסף, יכולים לבוא נחשים ועקרבים.
 ארץ ישראל היתה מלאה חיות רעות! צומת שמשון היתה מלאה אריות, דוד פגש בבית לחם שבע דובים ושבע אריות!
 כשהאחים אומרים ליעקב חיה רעה אכלתו, יעקב לא מתרגש, הוא יודע שזה דבר שכיח.
 כל חצי שעה, אחד מהאחים הלך לראות מה עם יוסף, לוודא שהוא בסדר, לתת לו קצת מים.
 ראובן הולך לבור, והנה אין יוסף בבור. הוא חוזר ואומר לאחים שיוסף לא בבור.
 מה האחים עושים? הם לא יודעים מה לעשות! לפי רשב"ם זה הרבה יותר מסתדר, הם חשבו באמת שחיה רעה אכלתו!

דבר שלישי: האחים עשרים ושתיים שנה לפי רש"י משקרים, נותנים ליעקב להתייגר ולא אומרים לו כלום. אף אחד לא פלט שום דבר! לפי רשב"ם הם רק בידו ראייה, לקחו את הכותונת של יוסף וטבלו אותה בדם. אבל הם לא שיקרו! הם היו בטוחים בזה.
 אבל, תגידו אם כן, איפה העצמות והדם?
 הדרך שבה האריות מתקיפות ואוכלים הוא כך: האריה הוא סתם עצלן, הלבאייה היא שתוקפת, היא הגבר בבית.

כשהיא רעבה היא לא עושה חשבונות, אם היא פוגשת גדי או בן אדם היא טורפת, ואז רואים דם ועצמות. אבל, כשהלבאייה שבעה, ויש לה גורים רעבים בבית, היא בהחלט מסוגלת להרוג את החיה שלמה, לגרור אותה שלמה ולהביא חטיף לילדים בבית.
 האחים ידעו את הטבע, זה שהם לא ראו דם ולא ראו אלא סימני גרירה - שהמדיני גרר את יוסף ממנו. אריה היה יכול לגרור אותו. הם לא העלו על דעתם שהמדיינים עשו את זה, כי השיירה היתה רחוקה והם לא חשבו שהם שמעו את יוסף.

לכן כשראובן בא ואומר לאחים איפה יוסף הם לא עונים לו! הם לא ידעו. הם לכן מניחים שחיה רעה אכלתו! הם בידו ראה, הם אמרו שחיה רעה אכלתו כי הם האמינו בזה. האחים רצו להניח את דעת אביהם, אז הם בדו ראה.

אז למה האחים חיפשו אותו?
הם לא חיפשו אותו! זה לא כתוב בשום מקום! רש"י המציא את זה. לפי הרשב"ם הם לא חיפשו את יוסף, הם חיפשו אוכל.
לפי שיטת רש"י מאוד קשה איך הם לא הכירו את יוסף. אבל לפי שיטת רשב"ם, הם לא הלכו לחפש אותו! מה שאנחנו מרוויחים לפי פירוש רשב"ם זו את השאלה הזו: האחים לא חלמו לחפש את יוסף. השאלות ששאלתי הן שאלות טובות, אבל זה הרבה יותר קל כשאתה לא הולך לחפש מישהו.
אני אשאל אתכם שאלה. אדם בא הביתה בלילה בחושך, הוא לא רואה. יש אשה במיטה. מותר לו לבוא עליה?
הוא לא יודע אם זו אשתו. הרי זה ספק דאורייתא. האם מותר לו? התשובה היא שלפי הקול! יש טביעות עינא דקלא.
אם הוא מזהה את הקול שלה זה מספיק.
אה, גם לקול היה חתימת זקן?
השאלה ששאלתי בהתחלה לפי דעתי קשה גם לרשב"ם, ואין לי תשובה על זה. אבל היא הרבה יותר קשה לפי רש"י.
זה הרבה יותר סביר מכל מקום. אם אתה לא מצפה לראות את האדם, הרבה יותר סביר שאתה לא תזהה אותו.
(אבל הם נכנסו בעשרה שערים? - גם את זה רש"י המציא! זה לא כתוב).

קושיה על רשב"ם. האחים אומרים ליוסף "אני יוסף אחיכם אשר מכרתם אותי".
שתי תשובות. קודם כל: הייתם פעם באיקאה?
אין שם זבן שנותן לך את הדברים. אתה לוקח לבד את הדברים, כמו בסופר. יוסף לא העלה בדעתו שהמדיני שהעלה אותו עשה את זה בלי לשאול את האחים. מבחינתו המדיני שילם בקופה והאחים אמרו לו שהוא בבור מימין.
תשובה שניה. "ויבן שלמה את הבית". מה, שלמה בנה את הבית? הוא ארגן את זה, הוא היה היזם, המפיק. אשר מכרתם אותי זה לא צריך להיות שהם מכרו אותו. עצם זה שהם שמו אותו בבור זה שהם מכרו אותו. רשב"ם לא ימות מהפירוש הזה. אבל רש"י נדחק בכל השאלות הקודמות בגלל הפסוק הזה.
דרך אגב, יש פסוק אחר שאומר כמו רשב"ם, "כי גנוב גונבתי מארץ העברים!" מה רש"י יגיד? שהאחים של יוסף גנבו אותו! עוד אפשר לומר שהוא לא רוצה לומר לשר המשקים והאופים שהאחים מכרו אותו.

ככה גם לומדים סוגיה בגמרא. כשיש פירוש של רש"י ויש של תוס', תמיד יש נקודות שטובות לפירוש אחד, ויש נקודות שיותר טובות לפירוש השני. אבל בפשט-פשט, יש הרבה יתרונות לפירוש של רשב"ם.
אנחנו מרוויחים משהו גדול מאוד נוסף לפי רשב"ם. זו הנקודה המוסרית.
התורה לא מתביישת מאף אחד, היא מכניסה לכל אחד מה שמגיע לו ולא נושאת פנים. איך זה שהתורה לא אומרת מילה אחת רעה על האחים? אתם אמרתם לי שאף אחד מכם לא חשב למכור את. איך זה שהאחים מכרו את התורה סותמת את הפה??

התורה לא אומרת כלום, וחז"ל אומרים מעט מאוד בנושא. איך זה שהתורה לא כותבת? חז"ל רק אומרים בשני מאמרים שהם עשו משהו לא בסדר, אחד זה שעשרה הרוגי מלכות זה כנגד עשרת הרוגי המלכות, והדבר השני זה בפורים, "והמלך והמן ישבו לשתות": אתם מכרתם את אחיכם תוך אכילה ושתייה, לכן תימכרו תוך אכילה ושתייה.

על דינה לא חסכו במילים "ותצא דינה", על רחל אמנו. על זה לא כתוב כלום!
לפי שיטת רשב"ם זה יותר מובן. זה לא שלפיו הם ל"ו-ניקים, אבל הם לא מכרו את בדיים!
(אבל הם רצו למכור אותו? - אף פעם לא אמרת לאח שלך "אני אהרוג אותך"?
אם זה היה מגיע למעשה, הם לא היו מוכרים אותו).

אבל מה זה העונש הזה של עשרת הרוגי מלכות? למה זה מגיע להם?
תשובה: ככה זה דקדוק הדין. לא מאמינים?

המדרש אומר שה' יוצא על יעקב שאומר שמעט ורעים היו חייו, ולכן כמות המילים שיש בפסוק הזה הוא יקבל פחות חיים מאביו בשנים! הוא חי שלושים ושלוש שנים פחות בגלל שככה הוא אמר!
 אבל כתוב עשרים וחמש! המדרש לא יודע לספור?
 ועוד, למה מכניסים את "ויאמר וכו'?"
 ר' חיים שמואלביץ אומר שזה מתחיל מויאמר של פסוק ח'! שמונה ועוד עשרים וחמש זה שלושים ושלוש.
 אבל למה העונש כולל גם את שאלת פרעה? מה יעקב אשם שפרעה שאל אותו??
 תשובה: הוא חטף על זה שהוא היה נראה נעבעך...
 אתם מבינים מה זה דקדוק הדין?
 מי שנאנח וזה לא אמת, ה' נותן לו באבי אביו. אתה צריך להיות חיוני, שמח! להודות לקב"ה על כל מה שיש לך!
 אם אתם קמים בבוקר ומשהו נוחת עליכם, הייתם עיוורים ח"ו ופתאום אתם רואים. איזה אושר!
 יעקב נתבע על זה שהוא נתן לפרעה להרגיש שהוא מסכן. שנה מהחיים שלו על כל מילה!
 לכן עשרה הרגי מלכות יכולים להיות עונש לאחים, גם אם הם לא מכרו את יוסף בפועל.

השיחה נערכה לפישטחיות הבנתו של העורך,
 וכל טעות או חסרון יש לתלות בעורך בלבד.